

УДК 81:172.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-53>

Марія МИХАЙЛЕНКО,

orcid.org/0000-0002-8564-6841

*аспірант кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна) m19m10a2000@gmail.com*

Наталія ПІДДУБНА,

orcid.org/0000-0003-0331-0496

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови імені професора Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна) piddubnan71@gmail.com*

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «МОВА ВОРОЖНЕЧІ», ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті стверджується, що функціонування текстів з мовою ворожнечі локалізовано ще в XIX столітті й пов'язане з диджиталізаційними змінами (появою перших інструментів трансляції інформації для масового користувача: радіо й телебачення). Підкреслено, що спроби визначення цього терміна та, відповідно, його вивчення з'явилися відносно нещодавно, що пов'язано із самотунтністю ситуації з масмедіа в період від 1990-х років до сьогодні.

Термін «мова ворожнечі» розуміємо як публічні висловлювання, що виражають ненависть або заклик до насилля стосовно людини або групи людей на підставі расових, релігійних або інших ознак. Мову ворожнечі позиціонуємо як переслідувану законом комунікацію, функційно призначену репрезентувати ненависть до певної групи людей, особливо в умовах потенційного спричинення насилля.

Термін «мова ворожнечі» перебуває в розвитку, що продукує його різні тлумачення, репрезентовані в інтегрованості природи останнього як явища онтологічної реальності. Зазначено, що базовими є два компоненти цього феномена: негативне значення вираження та обов'язкова адресація. Акцентовано на екстралінгвальній базі мови ворожнечі в масмедіа, що репрезентовано низкою соціально-політичних, психолого-культурологічних, комунікативних, правових та етичних чинників, склад яких є мінливим, оскільки він суголосний швидко змінюваній політичній ситуації.

Зауважено, що лінгвістичні аспекти актуалізованого в статті феномена детерміновані цілим комплексом наук: прагмалінгвістикою, когнітивною й структурною лінгвістикою, лінгвостилістикою, наукою про дані та цифровими гуманітарними науками загалом. Підкреслена самотунтність функціонування мови ворожнечі корелює із цілою мережею мовних та позамовних чинників, які є визначальними щодо її розвитку, трансформаційних змін тощо. Стверджується, що лінгвістичний аналіз такої мови (зокрема, у політичному дискурсі) потребує інтегрованої, міжпредметної методології, у межах якої буде актуалізовано поліпарадигмальний підхід з низкою лінгвальних та екстралінгвальних чинників.

Ключові слова: *мова ворожнечі, упередження, стереотипи, дискримінація, політичний дискурс.*

Mariia MYKHAILENKO,

orcid.org/0000-0002-8564-6841

*Postgraduate student at the Department of Ukrainian Language
named after Professor L. A. Lysychenko
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) m19m10a2000@gmail.com*

Nataliia PIDDUBNA,

orcid.org/0000-0003-0331-0496

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Language named after Professor L. A. Lysychenko
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) piddubnan71@gmail.com*

LINGUISTIC ASPECTS OF THE CONCEPT OF HATE SPEECH AND ITS FUNCTIONING IN CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE

The article argues that the functioning of hate speech texts was localized in the nineteenth century and is associated with digitalization changes (the emergence of the first tools for broadcasting information to the masses: radio and television). It is emphasized that attempts to define this phenomenon as a term and, accordingly, to study it have appeared relatively recently: the latter can be explained by the originality of the situation with the mass media in the period from the 1990s to the present, which has determined their functioning.

The analyzed concept is characterized as public statements that express hatred or call for violence against a person or group of people based on racial, religious, or other grounds. The latter made it possible to position hate speech as an essentially legally prosecuted communication functionally intended to represent hatred towards a certain group of people, especially in the context of potential violence.

The author postulates that the concept of "hate speech" is in development, which produces its various interpretations, represented in the integrated nature of the latter as a phenomenon of ontological reality. It is noted that two components of this phenomenon are basic: the negative meaning of expression and mandatory addressing. The author emphasizes the extralinguistic basis of this concept in the media, which is represented by several socio-political, psychological, cultural, communicative, legal, and ethical factors, the composition of which is variable, since it is in line with the rapidly changing political situation.

It is noted that the linguistic aspects of the phenomenon actualized in the article are determined by a whole range of sciences: pragmalinguistics, cognitive and structural linguistics, linguistic stylistics, data science, and digital humanities in general. The emphasized originality of the functioning of hate speech correlates with a whole network of linguistic and extra-linguistic factors that are decisive for its development, transformational changes, etc. It is argued that the linguistic analysis of such a language (in particular, in political discourse) requires an integrated, interdisciplinary methodology, within which a poly paradigmatic approach with various linguistic and extralinguistic factors will be actualized.

Key words: hate speech, prejudice, stereotypes, discrimination, political discourse.

Постановка проблеми. Сучасні масмедіа мають дуальну природу, зумовлену аксіологічною (ідеться про їх значущість, впливовість на суспільну думку тощо), гносеологічною (розгляд масмедіа джерелом релевантних даних, на базі яких вибудовується мовна, національна, особистісна картина світу), онтологічною (мовиться про речову природу існування масмедіа в реальності: сенсорну базу сприйняття, часову протяжність впливу на суб'єкта тощо) та іншими параметризацією. Суть останньої полягає в тому, що масмедіа можна розглядати *конструктом* (логічним або інтелектуальним утворенням, що має ідеальну природу) (Конструкт, 2024) та культурним продуктом, якому притаманна суб'єктно-об'єктна детермінація. Мовиться про те, що вони, з одного боку, є соціокультурною детермінантою, яка впливає на дискурс, а, з іншого, – залежні від нього та низки його флуктуативних (Флуктуація, 2024) змін, оскільки є також його об'єктом.

Своєю чергою, самотність природи корелює з низкою трансформаційних онтологічних змін суспільно-політичного життя, що функційно репрезентоване й позасуб'єктне. Прикметно, що низка імперативів журналістської діяльності, зокрема етичні й моральні засади та інше, не є перепорою для одного з найрозповсюдженіших феноменів сучасних масмедіа, який полягає в експонентному зростанні негативних висловлювань («мови ворожнечі»), які зумовлені цілою низкою

різноманітних чинників: першою чергою, розмитістю поняття «медіа» в суспільстві, яке хоча й визначене в однойменному Законі України (Про медіа, 2022), проте не є широкоактуалізованим суспільством. В умовах зростаючої поляризації та соціальних напружень важливо розуміти механізми функціонування мови ворожнечі для протидії її негативному впливу на суспільство, що й складає актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз досліджень. Зазначена проблема вирізняється самотністю свого функціонування як явища онтологічної реальності (зокрема, як об'єкт для лінгвістичного дослідження). Окреслена особливості природи досліджуваного явища спричиняє диференційованість праць, присвячених дослідженню його динаміки, специфіки актуалізації тощо. Здебільшого останні продукуювані в інтегрованому ключі, зокрема в межах цифрових гуманітарних наук (Dovhan, 2023).

Вивченню специфіки контенту, який розпалює етнічну, расову та мовну ненависть, на політично орієнтованих сторінках фейсбуку, а також дослідженню основних тем у цих дискурсах присвячено працю М. Akbar, А. Safdar (Akbar, Safdar, 2024), у якій за допомогою NVIVO 12 було цілеспрямовано зібрано та тематично проаналізовано 94 дописи в цій соціальній мережі. Результати такого вивчення показали, як стверджують автори, що етнічна диверсифікація формулюється як прокляття й загроза для соціальної злагоди та

розвитку суспільства. Науковці підкреслюють, що в політичних онлайн-дискурсах певні етнічні, расові та мовні групи були представлені як «інші» та «відповідальні» за руйнування соціальної, культурної та політичної сфер суспільства.

Для зазначених вище дискурсів притаманна стереотипізація та дискримінація в украї негативно, огидній, ненависницькій манері через пряму демонізацію з використанням ненормативної лексики й принизливих висловлювань. Продуктивною й поширеною в таких дописах автори називають дегуманізацію через порівняння з конкретними тваринами (собаками, свинями тощо). Дослідники звертають особливу увагу на специфіку механізму актуалізації мови ворожнечі: зокрема, поширеним був принцип «ми проти них», останній мав психологічне підґрунтя: Я/Інші, Я/Інший, Я/Вони, Ми/Вони тощо.

Перспективам автоматичної локалізації вищезазначених наративів присвячено працю M. Natavara et al. (Natavara et al., 2024), у якій автори досліджують оптимальні шляхи обробки великих корпусів даних. Учені акцентують на тому, що систематичне виявлення окреслених наративів у текстовому потоці могло б зробити значний внесок у розв'язання ключових питань, щодо того де, коли і як вони застосовуються.

Зазначена праця ґрунтувалася на ітеративному підході, під час якого застосовували оригінальні експертні прочитання й обчислювальний метод, заснований на правилах, базованих на анотованих зразках і схемах анотування. Автори демонструють, порівнюють, а також розглядають приклади правильно й неправильно знайдених фрагментів розповіді. У результаті проведеного дослідження вчені дійшли висновку, що всі спроби розпізнавання та видалення наративів залежать від визначення й спираються на теорію.

Самобутню розвідку великих корпусів даних (дописів у X) щодо зміни статусу собору Святої Софії, який слугував музеєм з 24 листопада 1934 року й лише 24 липня 2020 року знову був відкритий для богослужінь, уміщено в праці S. Demirel, E. Kahraman, U. Gündüz (Demirel, Kahraman, Gündüz, 2024). Автори зазначають, що ця подія викликала дискусії в X. Це дало змогу вченим здійснити аналіз тексту та настроїв вищезазначених дописів, використавши текстовий аналіз як підгалузь інтелектуального аналізу даних. Суть якого полягає в отриманні значущої інформації та висновків з необроблених даних шляхом налаштування систематичного впорядкування неструктурованих даних за допомогою методів та інструментів обробки природної мови. Дослід-

ники розглянули 102 430 дописів, що включають Святу Софію як слово й хештег, з 10 липня 2020 року – коли було оголошено про зміну статусу Святої Софії – до 12 червня 2021 року, які були оброблені та проаналізовані за допомогою частотного, настроєвого та мережевого аналізу. Прикметно, що хоча позитивних настроїв більше, ніж негативних, останні, очевидно, є невдоволенням і негативною реакцією, особливо проти Туреччини та ісламу, де він асоціюється з тероризмом і радикалізмом.

Параметризаційні особливості політичного інтернет-дискурсу та самобутність комунікації в його межах представлено в праці O. Dovhan (Dovhan, 2023), де автор підкреслює, що стрижневим є прагнення впливати, маніпулювати співбесідником, читачем, реципієнтом. На думку вченого, маніпуляція відбувається за посередництва експлікованої та імплікованої сугестивності, що продукує переважання аксіологічного складника такої комунікації. Дослідник стверджує, що політичний інтернет-дискурс – особливий вид з превалюванням емотивного складника, що зумовлює його позиціонування науковцем не стільки середовищем переконання, скільки – впливу та маніпуляцій.

У статті акцентується увага на тому, що для вищезазначеного дискурсу репрезентативним є дослідження механізмів дії на адресата (співбесідника, читача, реципієнта), який має масову чи індивідуальну природу. Підкреслено продуктивність використання політичного інтернет-дискурсу як джерела даних для лінгвістичного дослідження щодо параметризаційної специфіки механізмів впливу. Це дозволяє науковцю зробити висновок про результативність актуалізації комунікативно-прагматичного аспекту, використання якого суголосне актуальним тенденціям дослідження структури мовної полісистеми та низки її специфікацій.

Інша праця O. Dovhan (Dovhan, 2023) присвячена аналізу стрижневого питання – дискурсу – у межах лінгвістики: науковець наголошує на репрезентативності останнього, висвітлюючи специфіку структури та витлумачення з екстраполяцією на низку можливих різночитань функційності. Учений окреслює параметризаційні особливості політичної діяльності з акцентом на самобутність політичного (та інтернет-) дискурсу щодо застосування інноваційного інструментарію.

Зокрема він аналізує перспективи застосування глибокого та машинного навчання, штучних нейронних мереж тощо, зосереджуючи увагу на онтологічній, аксіологічній та інших генезах

політичної діяльності. Останню дослідник розглядає як феномен людського буття, локалізуючи ознаки політичної лінгвістики з питомими для неї характерологічними особливостями (антропоцентризмом, експансіонізмом, функційністю тощо). Учений аналізує тексти в контексті диджиталізаційних змін наукової діяльності: акцентує на самобутності глибокого та машинного навчання, виокремлює специфіку репрезентації політичних фактів і явищ тощо.

Розгляд провокаційних дописів у X, які містять ознаки аналізованого поняття, представлено в праці P. Berdón Prieto et al. (Berdón Prieto et al., 2024), де автори вивчають політичний дискурс іспанської ультраправої партії Vox. Учені досліджують його під час передвиборчої кампанії до каталонського парламенту, ставлячи за мету оцінку ступеня діалектичної конфронтації їхніх дописів щодо виходу за межі демократичних дебатів. Результати показують, як провокаційні повідомлення цієї ультраправої партії, мета яких образити її опонентів, зрештою сприяють створенню негуманного середовища, у межах якого відбуваються трансформаційні зміни політичних суперників Vox на її ворогів, спричиняючи соціальну поляризацію та дискурс ненависті до осіб, які захищають інші ідеології чи партії. Отже, у дослідженні локалізовано перспективу вивчення цього ідеологічного нюансу, який, на думку авторів, виходить за межі традиційної мови ворожнечі (до прикладу, базованої на таких критеріях, як раса чи стать) та репрезентовано X як особливе середовище генези останньої.

Характеристиці перебігу п'ятнадцятих загальних виборів в Малайзії, які відбулися 19 листопада 2022 року, у контексті феномена мови ворожнечі присвячено працю N. Jalli (Jalli, 2024), у якій представлено параметризаційні особливості використання інформаційної війни як складника політичного середовища країни. Висвітлено тактики, практики, підходи тощо (зокрема, дезінформація, етнорелігійна риторика та інше в соціальних мережах), які мали за мету дискредитацію опонентів. Праця зосереджена на мові ворожнечі, що поширювалася через TikTok, одну з найпопулярніших цифрових платформ Малайзії, для політичного дискурсу та пропаганди.

Шляхом аналізу медіаконтенту, пов'язаного з виборами, за обраними трендовими хештегами та ключовими словами, було зібрано 2 789 відео. Результати показують, що 373 відео в TikTok містили мову ворожнечі, причому 264 з них – етнорелігійного спрямування проти не-малайців (зокрема, китайського походження). Хештеги,

що з'явилися в період збору інформації (зокрема, #13mei, #13mei1969 і #bangsamelayu), використовувалися малайськими ультранационалістами для поширення антикитайських наративів. Серед інших виявлених видів мови ворожнечі – мова ворожнечі, спрямована на гендерну та сексуальну орієнтацію.

Продовжують вивчення мови ненависті на матеріалі соціальних мереж у праці S. Määttä (Määttä, 2024), де автори репрезентують своє дослідження прикладами з трьох фінських (236 дописів) і однієї французької (410 дописів) дискусійних гілок. Учені аналізують різні мовні засоби, що використовуються для вираження неприязні, або мовлення, що стосується ідеологічних і тематичних просторів, у яких висловлення ворожнечі може бути легітимізоване. Науковці підкреслюють, що з огляду на відсутність мовних і дискурсивних інструментів, якими послуговуються лише для формулювання або узаконення ненависті, вивчення мови ворожнечі завжди передбачає наявність певної ідеологічної позиції: ні лінгвістика, ні прагматика, ні дискурсологія не можуть дати визначення мови ворожнечі, яке було б дійсним у всіх контекстах. Автори підкреслюють, що триангуляція різних методологічних і теоретичних перспектив необхідна для отримання переконливих результатів дослідження.

Вивчення прагматики неправдивих даних в американському політичному контексті проведено в праці Z. Noor, F. Jawad (Noor, Jawad, 2024), у якій автори аналізують брехню як засіб досягнення різноманітних міжособистісних або психологічних цілей. Дослідники стверджують, що вона є різновидом мовленнєвого акту, який відіграє ефективну роль у вивченні мовної полісистеми. Відповідно, брехня є важливим аспектом багатьох стратегічних взаємодій (до прикладу, у політичному інтернет-дискурсі). Натомість у праці S. Usmanova, P. Bakhodirovna (Usmanova, Bakhodirovna, 2024) розглянуто значення політичних медіатекстів з позицій медіалінгвістики: репрезентовано мовні особливості, стратегії фреймінгу та потенційний вплив на аудиторію.

Необхідність у створенні комплексу засобів, які б сприяли ефективній комунікації з широкою громадськістю, а також потребі вивчення різних функційно-семантичних категорій, зокрема, апелятивів, для грамотного формування громадської думки в політичному контексті присвячено працю G. Ramberdiyeva et al. (Ramberdiyeva et al., 2024), у якій визначено самобутність мовних засобів, що виступають у ролі апелятивів, на прикладі текстів політичної пропаганди в англійськомов-

ному медійному просторі. Учені розглядають їх, за допомогою яких формують функційно-семантичну категорію заклик, наводять приклади з британських та американських масмедіа. Окрім того, дослідники репрезентують функції, що сприяє формуванню уявлення про комунікативний бік текстів політичної пропаганди та участь аудиторії в цьому процесі.

Дослідники висвітлюють типологію пропаганди (білу, чорну, сіру) та характеризують імперативи (вольові та невольові). Матеріали, представлені в цій роботі, можуть бути використані для формування уявлення про функційно-семантичну категорію апеляції, вибору мовних засобів з метою просування інформації в масмедіа або соціальних мережах.

Вищезазначений аналіз історіографії досліджуваного питання засвідчив поліінтерпретаційність її вивчення в контексті сучасних лінгвістичних студій. Зокрема, констатуємо наявність низки лакун в аналізованій проблематиці (докладніше висвітливо їх у наступному розділі цієї статті). Окрім того, помітною є тенденція до використання інноваційного інструментарію як українськими, так і зарубіжними дослідниками, що, своєю чергою, продукує перегляд питомих підходів, практик, алгоритмів побудови сучасного лінгвістичного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив лакунізованість вивчення мови ворожнечі як феномена онтологічної реальності, лінгвістичного явища тощо. Це дозволило локалізувати низку параметризаційних особливостей й виокремити невирішені частини аналізованої проблематики, зокрема:

1. *Питання балансу між свободою слова та захистом від мови ворожнечі* щодо онтологічної, аксіологічної, лінгвістичної тощо природи цього поняття. Так, мовиться про розмитість меж між забороненим та дозволеним, яка продукована диференційованістю, різним тлумаченням, соціокультурною локалізацією таких меж та можливостей їх розширення й звуження. Право на свободу слова в певних контекстах може вступати в протиріччя з потребою в захисті прав певних осіб, груп від дискримінації, переслідувань та насильства. Водночас надмірне обмеження спричиняє цензуру, яка, своєю чергою, дискримінує, порушує права людей тощо.

2. *Проблема універсальних критеріїв визначення цього явища*, яка полягає у відсутності чітких та загально визначених параметрів її функціонування. Останнє криється в складності мовної полісистеми як явища онтологічної реальності.

Так, абсурдні, метафоричні та інші висловлювання часто є доволі складними для аналізу в межах однієї мови, не кажучи вже про лакуни реалії й специфіку їх ретрансляції в межах іншої. Окрім того, підхід різних культур, країн, організацій може різнитися, що спричиняє флюктуативність розуміння та правову невизначеність.

3. *Кореляція з культурним контекстом*, детермінована роллю відмінностей у сприйнятті, інтерпретації мови ворожнечі, що пов'язане з попереднім, оскільки такий процес є доволі самобутнім і залежить від географічного, етнічного та інших складників.

4. *Ефективність диджиталізації наукової діяльності*, яка корелює з динамікою актуалізації інноваційного інструментарію, зокрема, алгоритмів, фреймворків та ін. для автоматичної локалізації аналізованого феномена в текстових даних. Прикметно, що використання автоматизованих рішень продукує низку нових проблем, передовсім мовиться про обмежену здатність у розпізнаванні контексту, іронії, сарказму, абсурду тощо. Своєю чергою, це продукує експонентне зростання похибок у блокуванні потенційно нешкідливого контенту (доволі яскраво це видно на прикладі фейсбуку).

5. *Вплив соціальних мереж і медіа загалом*, що виявляється в стрижневій ролі останніх у поширенні даних на сьогодні. Така тенденція закономірно робить вищезазначені джерела основними щодо розповсюдження мови ворожнечі, а експонентне зростання кількості дописів – призводить до труднощів з його модерацією та можливих конфліктів з правами їх користувачів. Останнє продукує потребу у випрацюванні нового алгоритму взаємодії з технологічними компаніями задля боротьби зі згаданим поняттям з одночасним збереженням принципів відкритості та свободи слова тощо.

Отже, мова ворожнечі є диференційованим феноменом, що має подальший розвиток з поширенням диджиталізаційних процесів. Своєю чергою, вищезазначені аспекти засвідчують потребу в комплексному, інтегрованому, міжпредметному підході до розв'язання цієї проблеми. У межах останнього можливим є витворення толерантного, інклюзивного, об'єднаного тощо середовища для розвитку гуманного інноваційного суспільства.

Мета статті – розгляд лінгвістичних аспектів поняття мови ворожнечі щодо сучасного гуманітарного наукового дослідження. *Предмет* – виокремлення самобутності останніх в контексті їх функціонування в політичному дискурсі. Безперечно, що окреслені мета й предмет дослідження дозволили сформулювати його завдання:

1. Репрезентувати теоретико-методологічну базу вивчення мови ворожнечі як феномена сучасного наукового дискурсу.

2. Виявити самотність аналізованого поняття щодо онтологічної, аксіологічної, гносеологічної, лінгвістичної детермінації в контексті інноваційного інструментарію гуманітарних досліджень.

3. Висвітлити роботу з мовою ворожнечі як матеріалом сучасного лінгвістичного інтегрованого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Характерно, що функціонування текстів з вищезазначеним комплексом ознак локалізовано ще в XIX столітті й пов'язане з диджиталізаційними змінами (появою перших інструментів трансляції інформації для масового користувача: радіо й телебачення). Цікаво, що спроби визначення цього явища як терміна та, відповідно, його вивчення з'явилися відносно нещодавно: останнє можна пояснити самотністю ситуації з масмедіа в період від 1990-х років до сьогодні.

Узвичаєно під терміном «мова ворожнечі» розуміють «публічні висловлювання, які виражають ненависть або заклик до насилля стосовно людини або групи людей на підставі расових, релігійних або інших ознак» (Hate speech, 2024). Мова ворожнечі є переслідуваною законом комунікацією, функційно призначеною репрезентувати ненависть до певної групи людей. До прикладу: низка дописів у інтернет-дискурсі (фейсбук, X, ТікТок та інших), у яких одну з українських учасниць Євробачення в цьому році – Alyona Alyona піддають бодішеймінгу (критикують за особливості зовнішності, які виходять за межі загально-визнаних стандартів краси).

Зазначимо, що в такому сенсі мова ворожнечі виступає підбурюванням до ненависті, наслідком чого стає те, що вона може мати низку форм. Зокрема, повертаючись до вищезазначеного прикладу доцільно згадати низку мемів, дописів та навіть новий дизайн картки Monobank, який невдовзі було видалено. Так, на скіні картки, названої «Мама-Лебіга» зображено жінку, бюст якої схожий на згадану співачку, а обличчя – на Михайла Лебігу (Мама-Лебіга, 2024). Вищезазначений скін є класичним прикладом, який виявився у формі вираження, розцінюваній як образливої для жінок. При цьому необхідно враховувати, що підґрунтям для мови ворожнечі як феномена онтологічної реальності (зокрема, лінгвістичного явища) є фракталізованість (Фрактал, 2024). Так, за своєю суттю вона є частиною й повторенням ширшого й більш диференого феномена – комунікації, базованої на упередженнях й дискримінації.

Небезпека мови ворожнечі як соціокультурного явища виявляється в спектрі її впливу: так, вона не лише певним чином формує суспільні настрої, а й поглиблює наявні конфлікти та розбіжності між різними громадськими групами. До прикладу: у контексті російсько-української війни функціонує ціле гроно таких осередків: щодо мобілізації, щодо Президента України та влади загалом, щодо мовного питання тощо. Яскравим прикладом також є популярний тренд у мережі ТікТок: відео, яке супроводжує пісня Соорег «Ухилянт», метою якого є посилення соціокультурних конфліктів, розпалювання ворожнечі всередині країни та підбурювання до порушення чинного законодавства тощо.

Згадаймо також скандальні дописи у фейсбук мовознавиці Ірини Фаріон, яка в лютому цього року образила переможниць нацвідбору на Євробачення 2024, зазначивши, що була заблокована в соцмережі через «критику двох бабер з гібридним виттям» (Назвала «баберами з гібридним виттям»). Ірина Фаріон публічно образила переможниць нацвідбору на Євробачення 2024, 2024). Потім колишня нардепка просунулася у своєму переслідуванні українок далі й почала бодішеймити одну з них, називаючи у середньому роді («що таке альона? Хто зна?») (Фаріон назвала «Євробачення» концентрацією Європейських виродків, а переможця – бридотою, 2024), назвавши представлення України й сам конкурс «евронікчемством» (Назвала «баберами з гібридним виттям»). Ірина Фаріон публічно образила переможниць нацвідбору на Євробачення 2024, 2024). Вже після завершення конкурсу І. Фаріон розвинула свою думку, висловивши неприйняття зовнішнього вигляду учасників (Кончіти Вурст, Немо та інших): «Огида виродженням» (Фаріон назвала «Євробачення» концентрацією Європейських виродків, а переможця – бридотою, 2024). Окрім того, колишня депутатка продовжила свою кампанію з бодішеймінгу, переслідуючи Alyona Alyona: акцентуючи на особливостях фігури та продовживши писати її ім'я з малої букви: («...досить альони в квадраті...») (Фаріон назвала «Євробачення» концентрацією Європейських виродків, а переможця – бридотою, 2024).

Характерно, що сучасні масмедіа активно використовують досягнення науки для продукування мовленнєвих (дискурсивних) одиниць. Так, мовиться про низку способів маніпулювання, пов'язаних з різноаспектним впливом на адресата. Окрім того, продуктивним інструментом є фонд технічних можливостей, які дозволяють «оформити» текст, акцентувавши саме на тому,

що потрібно замовнику. Останнє передбачає також актуалізацію спектра складних інструментів їх трансляції: інтернету, відеореклами на бігбордах тощо. До прикладу, популярним наразі є використання незалежних масмедіа (по суті, вони не є ними за вищезазначеним Законом України, про що користувачі можуть не знати), дискредитаційні кампанії яких перенасичені емотивністю, обсценною лексикою та іншим. Головною метою вищезазначених використовуваних інструментів є актуалізація архетипів, які існують у безсвідомому людей та формують психолого-культурологічну базу функціонування мови ворожнечі. Своєю чергою, це сприяє мотивації словесної та іншим видам дискримінації.

Відзначимо, що в роботі з мовою ненависті важливим є врахування даних екстралінгвальних детермінант, що забезпечує об'єктивність лінгвістичного аналізу. Останній актуалізовано в межах двох жанрів дослідження, застосовуваних щодо мови ворожнечі в сучасних масмедіа: моніторингу й лінгвістичної експертизи. Прикметно, що феномен мови ворожнечі є інтегрованим за природою, що продукує його диференційованість у філологічних дослідженнях. Мовиться про те, що такі праці зазвичай присвячені певному дискримінаційному складнику (расовому, етнічному, стану здоров'я, соціального становища й образу життя) (Dovhan, 2023). До прикладу, гендерний складник наявний у видаленому коментарі у фейсбуці щодо обрання Олександра Терена, який втратив на війні обидві ноги, новим героєм шоу «Холостяк». У ньому користувачка соціальної мережі пропонує відправити захисника на фронт, навіть не з'ясувавши обставин щодо нього, просто керуючись його статтю. Вищезазначене засвідчує самотність лексичного аналізу мови ворожнечі, яка полягає в трансформації лінгвістичного підґрунтя в онтологічну частину досліджуваного поняття.

Значимо, що комунікація за своєю природою є соціальною взаємодією за посередництва певних форм, дослідження яких доцільно вибудувати за класичною моделлю Р. Якобсона. Згідно з нею адресант надсилає повідомлення адресату, останнє має корелювати із чимось іншим, відносно його суті. Учений називає це щось контекстом або референтом, водночас виокремлюючи такі віхи: *контакт* – власне, фізичний канал, який актуалізовано у процесі, *медіум повідомлення* – психологічний зв'язок між адресантом й адресатом та *код* – загальну для них систему значень, на базі якої виформовується спілкування.

Зауважимо, що вищезазначена комунікація, базована на упередженнях і дискримінації, яка

притаманна мові ворожнечі, актуалізує низку стереотипних схем, установок (власне, упереджень). У цьому процесі також задіяні дискримінаційні інтенції щодо певної групи людей або індивідів – членів таких груп. При цьому під *стереотипом* (Стереотип, 2024) маємо на увазі базовану на категоризації когнітивну схему, на підґрунті якої члени інгрупи (з якою індивід відчуває спорідненість) уявляють собі людей, що належать до аутгрупи (з якою не відчуває спорідненість). Відтак, атрибути, котрі складають стереотип, переважно мають риси характеру учасників аутгруп: існує думка щодо того, що наявні як негативні, так і позитивні соціальні стереотипи.

Натомість *упередження* (Упередження, 2024) є негативною установкою (атитюдом) до певного гурту: зазвичай, така думка є переустановленою відносно когось або чогось. Своєю чергою, *дискримінація* (Дискримінація, 2024) – несправедливе ставлення до людей через те, що вони є членами певної групи: це дозволяє позиціонувати її поведінковою стороною упереджень. Проте мова ворожнечі закономірно має комунікативну природу, а відтак їй притаманні такі рівні актуалізації в контексті лінгвістичного дослідження:

1. *Лексичний рівень*: здебільшого репрезентований актуалізацією принизливих та образливих епітетів («бабери», «виродженці» тощо), ярликів («євронікчемство» тощо) або стилістично-маркованих елементів («хлопи» тощо).

2. *Синтаксичний рівень* представлений конструкціями, що містять агресивну або ультимативну емотивність, яка увиразнює позицію та категоричність автора: здебільшого це можуть бути риторичні питання («що таке альона? Хто зна?»), імперативні конструкції («...досить альони в квадраті...») тощо.

3. Варто зауважити, що лексичний, морфологічний, синтаксичний рівні спрацьовують на *прагматику*. Це репрезентовано функційністю мови ворожнечі, яка маркує конкретного винуватця у всіх подіях, що дозволяє відвернути увагу від реальних фігурантів таких справ. Важливу роль на цьому рівні відіграє контекст: так, згадаймо ТікТок-тренд про ухиянтів, який набув широкого поширення, і метою якого стала дискредитація української влади й невиконання чинного законодавства.

Вищезазначене ще раз довело, що ключовими механізмами поширення мови ворожнечі є:

а) *соціальні мережі*, внаслідок алгоритмів яких розповсюдження певної інформації охоплює все більшу аудиторію, особливо такої, яка базується на тригерних для суспільства питаннях (так,

навіть коментуючи певний допис з метою його викриття, користувачі експонентно збільшують його охоплення, не кажучи вже про численні ігри (типу, того, яка хто зірка, або що за пелюстка бринить в місячному сяйві тощо), метою яких є збір даних), а загальні механізми роботи таких мереж створюють «інформаційні бульбашки», де користувачі отримують дані, які лише підтверджують наявні упередження, стереотипи тощо;

б) *актуальні масмедіа*, які діють в Україні, що усвідомлено чи мимоволі сприяють поширенню мови ворожнечі, висвітлюючи лише новини з певним акцентом (до прикладу, «Новини Правди: блог Олешко», «Сергій Ягодзінський» та інші), що продукує привернення уваги аудиторії;

в) *соціокультурні тренди, мему та інтернет-культури*, які є потужним інструментом (згадаймо, мему про Президента України Володимира Зеленського, вищезазначену співачку, літак «Мрія» та багато інших, візуальна привабливість та здатність широкого охоплення яких корелює з ефективністю їх використання ворогом).

Безпосередньо в сучасному політичному дискурсі мова ворожнечі стала ефективним знаряддям для актуалізації уваги виборців, посилення наявної поляризації та дискредитації опонентів. Саме тому цей феномен використовується задля виформування негативного образу певної постаті, відновлення/зміцнення прихильності до певного кандидата (згадаймо, відео з Петром Порошенком, який співає Юлії Тимошенко й пропонує їй свій батончик) або виправдання певних непопулярних кроків (можна згадати відео Володимира Олександровича, які стали його візитівкою під час виборчої кампанії, і які він записує на посаді Президента України, звітуючи перед народом).

Щодо функціонування мови ворожнечі в політичному дискурсі, то вона сприяє:

а) *політичній поляризації*: поглиблює наявні протиріччя, розколює суспільство, створює враження непереборних обставин тощо, спродукованих діями «Інших», в той час, як «Свої» є поборниками правди, світла й загалом джедаями, що, своєю чергою, розв'язує політикам руки щодо контролю своїх виборців, посилюючи почуття причетності, лояльності до певної групи (згадаймо, актуалізовану свого часу в передвиборчій кампанії Юлії Тимошенко пісню гурту XS «Юля косу носить» або «шедевр» російської співачки Наталі «такого, как путин», використовуваної у кампанії сумновідомого лідера російської федерації та інші приклади);

б) *дискредитації опонентів*: дозволяє знеславлювати своїх опонентів, підриваючи їх легітим-

ність та авторитет серед населення (це можуть бути як «прямі» атаки, так і приховані натяки, інсинуації: так, Радикальна партія Олега Ляшка та сам він, які актуалізують хайп у діяльності, часто страждали від нападів щодо сексуальної орієнтації свого лідера);

в) *мобілізації до дії*: активно використовувані українськими політиками заради здобуття більшої прихильності серед виборців (заклики до протестів, демонстрацій та навіть насильницьких акцій), що виявляються в гучних заявах, які створюють почуття невідкладної загрози та потребі у вчиненні рішучих дій, на кшталт заяви Юлії Тимошенко, яка зазначила, що новий Закон України «Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» приймуть через її труп тощо.

Отже, мова ворожнечі є складним, диференційованим явищем, що відіграє значну роль у сучасному політичному дискурсі. Лінгвальні ознаки мови ворожнечі це: використання специфічної лексики, синтаксису та прагматичних стратегій тощо, сприяють ефективності цього інструменту в руках політичних діячів.

Висновки. Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. Термін «мова ворожнечі» перебуває в розвитку, що продукує його різні тлумачення, репрезентовані в інтегрованості природи останнього як явища онтологічної реальності. Однак базовими є його два компоненти: негативне значення вираження та обов'язкова адресація.

2. Екстралінгвальна база мови ворожнечі в масмедіа репрезентована низкою соціально-політичних, психолого-культурологічних, комунікативних, правових та етичних чинників, склад яких є плинним і мінливим, оскільки він суголосний швидкозмінюваній політичній ситуації.

3. Лінгвістичні аспекти актуалізованого в статті феномена детерміновані цілим комплексом наук: прагмалінгвістикою, когнітивною й структурною лінгвістикою, лінгвостилістикою, наукою про дані та цифровими гуманітарними науками загалом.

4. Самобутність функціонування мови ворожнечі корелює з цілою мережею мовних та позамовних чинників, які є визначальними щодо її розвитку, трансформаційних змін тощо.

5. Безпосередньо лінгвістичний аналіз мови ворожнечі, зокрема в політичному дискурсі, потребує інтегрованої, міжпредметної методології, у межах якої буде актуалізовано поліпарадигмальний підхід з низкою лінгвальних та екстралінгвальних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дискримінація. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/j70r1> (дата звернення: 15.05.24).
2. Конструкт. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/LWWIYL9> (дата звернення: 15.05.24).
3. Мама-Лебіга. *X* : вебсайт. URL: <https://goo.su/oMNw5N> (дата звернення: 15.05.24).
4. Назвала «баберами з гібридним виттям». Ірина Фаріон публічно образила переможниць нацвідбору на Євробачення 2024. *Life. NV* : website. URL: <https://goo.su/7TBkO> (дата звернення: 15.05.24).
5. Про медіа. *Верховна Рада України* : вебпортал. URL: <https://goo.su/ISP5y> (дата звернення: 15.05.24).
6. Стереотип. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/L1YhI> (дата звернення: 15.05.24).
7. Упередження. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/fZljs> (дата звернення: 15.05.24).
8. Фаріон назвала «Євробачення» концентрацією Європейських виродків, а переможця – бридотою. *Українські новини* : вебсайт. URL: <https://goo.su/tN2Gn8i> (дата звернення: 15.05.24).
9. Флуктуація. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/GsPDV> (дата звернення: 15.05.24).
10. Фрактал. *Горох* : вебсайт. URL: <https://goo.su/Nzjd> (дата звернення: 15.05.24).
11. Hate Speech. *Cambridge Dictionary* : website. URL: <https://goo.su/iSsqG> (date of application: 15.05.24).
12. Akbar M., Safdar A. Exploring Ethnic Discrimination and Hate Speech in Online Political Discourses : A Comprehensive Analysis from the Pakistani Context. *Annals of Human and Social Sciences*. 2024. Volume 5, Issue 1. P. 271–283. URL: <https://goo.su/HhNu> (date of application: 15.05.24).
13. Berdón Prieto P. Hate Speech on Twitter : Vox in the Catalan Parliamentary Elections. *Journalism Practice*. 2024. Volume 18, Issue 2. P. 374–395. URL: <https://goo.su/it75wT> (date of application: 15.05.24).
14. Demirel S., Kahraman E., Gündüz U. A text mining analysis of the change in status of the Hagia Sophia on Twitter : the political discourse and its reflections on the public opinion. *Atlantic Journal of Communication*. 2024. Volume 32, Issue 1. P. 63–90. URL: <https://goo.su/jUa4Y2K> (date of application: 15.05.24).
15. Dovhan O. V. Political Internet Discourse as a Source of Data for Linguistic Analysis. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 31. С. 162–169. URL: <https://goo.su/S9PTftj> (date of application: 15.05.24).
16. Dovhan O. V. Political Internet Discourse : Features of text analysis in the context of machine learning. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія*. 2023 № 63. С. 40–47. URL: <https://goo.su/6UhJIV> (date of application: 15.05.24).
17. Hatavara M. Computational recognition of narratives : Applying narratological definitions to the analysis of political language use. *Narrative Inquiry*. 2024. URL: <https://goo.su/mR0g> (date of application: 15.05.24).
18. Jalli N. Disinformation and Hate Speech : Ethnoreligious Rhetoric on TikTok during Malaysia's 15th General Election (GE15) 2022. URL: <https://goo.su/zudK5> (date of application: 15.05.24).
19. Määttä S. K. Linguistic and discursive properties of hate speech and speech facilitating the expression of hatred. 2024. P. 1–18. URL: <https://goo.su/TfWbbIP> (date of application: 15.05.24).
20. Noor Z. M., Jawad F. A. M. A Pragmatic Study of Lying in Some American Political Speeches. *Kurdish Studies*. 2024. Volume 12, Issue 2. P. 2232–2242. URL: <https://goo.su/aLEZG> (date of application: 15.05.24).
21. Ramberdiyeva . G. The Functional and Semantic Category of Appeal as a Linguistic Tool in Political Propaganda Texts (in the Example of the English Language). *International Journal for the Semiotics of Law-Revue internationale de Sémiotique juridique*. 2024. P. 1–14. URL: <https://goo.su/CcMUOF4> (date of application: 15.05.24).
22. Usmanova S., Bakhodirovna P. F. Political media texts in the focus of media linguistics. *World scientific research journal*. 2024. Volume 23, Issue 1. P. 167–169. URL: <https://goo.su/n04ETCe> (date of application: 15.05.24).

REFERENCES

1. Diskriminacia. [Discrimination] Goroh: vebsajt. URL: <https://goo.su/j70r1> [in Ukrainian].
2. Konstrukt. [Construct] Goroh: vebsajt. <https://goo.su/LWWIYL9> [in Ukrainian].
3. Mama-Lebiga. [Mama-Lebiga.] X: vebsajt. URL: <https://goo.su/oMNw5N> [in Ukrainian].
4. Nazvala «baberamy z hibrydnym vyttyam». Iryna Farion publichno obrazyla peremozhnyts natsvidboru na Yevrobachennia 2024. [She called them "women with a hybrid howl". Iryna Farion publicly insulted the winners of the Eurovision Song Contest 2024] Life. NV: website. URL: <https://goo.su/7TBkO> [in Ukrainian].
5. Pro media. [About the media] Verkhovna Rada Ukrainy: vebportal. URL: <https://goo.su/ISP5y> [in Ukrainian].
6. Stereotyp. [Stereotype] Goroh: vebsajt. URL: <https://goo.su/L1YhI> [in Ukrainian].
7. Uperedzhennia. [Prejudice] Goroh: vebsajt. URL: <https://goo.su/fZljs> [in Ukrainian].
8. Farion nazvala «levrobachennia» kontsentratsiieiu Yevropeiskykh vyrodktiv, a peremozhtsia – brydotoiu. [Farion calls Eurovision a concentration of European freaks and the winner an abomination] Ukrainski novyny: vebsajt. URL: <https://goo.su/tN2Gn8i> [in Ukrainian].
9. Fluktuatsiia. [Fluctuation] Goroh: vebsajt. URL: <https://goo.su/GsPDV> [in Ukrainian].
10. Fraktal. [Fractal] Goroh: vebsajt. URL: <https://goo.su/Nzjd> [in Ukrainian].
11. Hate Speech. Cambridge Dictionary: website. URL: <https://goo.su/iSsqG>
12. Akbar M., Safdar A. (2024) Exploring Ethnic Discrimination and Hate Speech in Online Political Discourses: A Comprehensive Analysis from the Pakistani Context. *Annals of Human and Social Sciences*, 5(1), 271–283.
13. Hatavara M. (2024) Computational recognition of narratives: Applying narratological definitions to the analysis of political language use. *Narrative Inquiry*.
14. Demirel S., Kahraman E., Gündüz U. (2024) A text mining analysis of the change in status of the Hagia Sophia on Twitter: the political discourse and its reflections on the public opinion. *Atlantic Journal of Communication*, 32(1), 63–90.

15. Dovhan O. V. (2023) Political Internet Discourse as a Source of Data for Linguistic Analysis. [Politychnyi internet-dyskurs yak dzherelo danykh dlia lnhvistychnykh doslidzhen] Zakarpatski Filolohichni Studii, 31, 162–169. [in Ukrainian].
16. Dovhan O. V. (2023) Political Internet Discourse: Features of text analysis in the context of machine learning. [Politychnyi internet-dyskurs: osoblyvosti tekstovoho analizu v konteksti mashynnoho navchannia] Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Serii Filolohiia, 63, 40–47. [in Ukrainian].
17. Berdón Prieto P. (2024) Hate Speech on Twitter: Vox in the Catalan Parliamentary Elections. Journalism Practice, 18(2), 374–395.
18. Jalli N. (2024) Disinformation and Hate Speech: Ethnoreligious Rhetoric on TikTok during Malaysia's 15th General Election (GE15) 2022.
19. Määttä S. K. (2024) Linguistic and discursive properties of hate speech and speech facilitating the expression of hatred, 1–18. [in English].
20. Noor Z. M., Jawad F. A. M. (2024) A Pragmatic Study of Lying in Some American Political Speeches. Kurdish Studies, 12(2), 2232–2242.
21. Ramberdiyeva G. (2024) The Functional and Semantic Category of Appeal as a Linguistic Tool in Political Propaganda Texts (in the Example of the English Language). International Journal for the Semiotics of Law-*Revue Internationale de Sémiotique Juridique*, 1–14.
22. Usmanova S., Bakhodirovna P. F. (2024) Political media texts in the focus of media linguistics. World Scientific Research Journal, 23(1), 167–169.